

ARTICLE INFO

Received: 14th December 2022

Accepted: 23th December 2022

Online: 24th December 2022

KEY WORDS

Pedagogika, Tarbiya, Texnologiya, Initsiativ, subyektiv, differenziatsiyalash, individuallashtirish.

Pedagogik tizim — bu tashkil etuvchilarni birlashtirish bo'lib, ular o'zgarishlar davomida barqarorligicha qolaveradi. Agar o'zgarishlar (yangilik kiritish) qandaydir chegaradan oshib va siljib ketsa, tizim buziladi, uning o'rniga yangi boshqa xususiyatga ega bo'lgan tizim yuzaga keladi. „Pedagogik tizim“(PT) — pedagogik elementlarning juda mustahkam birlashuvidir. Har qanday pedagogik tizimning tuzilishi hozirgi davrda quyidagi elementlar muqobillari yig'indisining o'zaro bog'liqligi ko'rinishidan iborat bo'ladi:

1. O'quvchi.
 2. Tarbiyaning maqsadi.
 3. Tarbiya mazmuni.
 4. Tarbiya jarayoni.
 5. O'qituvchilar (yoki TSO —ta'limning texnik vositalari).
 6. Tarbiyaviy ishlarning tashkiliy shakllari.
- Bu tizimning tarkibiy qismlaridan har biri har qanday holat va vaziyatda elementlarga detallashtirib, yoyilib ko'rsatilishi mumkin. Bu tizimning tarkibiy tuzilishi to'la emas,

PEDAGOGIK TIZIM BOSHQARUVI VA TUZILMALARI

¹Saidova Saida

²Rahmonova Dildora

³Jalilova Nigina

⁴Bahronova Shahnoza

Buxoro viloyati Vobkent tumani

32-son umumiy o'rta ta'lim maktabining o'qituvchilari

<https://doi.org/10.5281/zenodo.7479175>

ABSTRACT

Istiqlol barcha sohalarda bo'lgani kabi xalq ta'limi sohasida ham buyuk burilishlar qildi. Endilikda milliy pedagogikamiz jadal sur'atlarda taraqqiy etayotir. Ushbu maqolada pedagogika va pedagogik tizim boshqaruvi haqida kerakli ma'lumotlar berilgan.

deb hisoblashga asoslarimiz bor. Ko'rsatib o'tilganlarga qo'shila olmaydigan pedagogik tizimning muhim tarkibiy qismlariga, shuningdek, „natijalar“, „o'quv-tarbiyaviy jarayonni boshqarish“, „texnologiyalar“dan iborat, deb qaraydilar. Maqsadlar natijalar bilan mos kelib, uzluksiz turkumni tashkil etadi. Maqsadlarning natija bilan to'la mos kelishi pedagogik jarayonning ishonchli o'lchov ko'rsatkichi bo'lib xizmat qiladi.

Pedagogik tizim boshqaruvining birlashtiruvchi hamma tarkibiy qismlari nisbatan mustaqil qism hisoblanadi, chunki ular o'z maqsad va tuzilishlariga egadirlar. Pedagogik tizimning tashkil etuvchi tarkibiy qismini ko'pincha alohida protsessual omillar birligi sifatida o'quvtarbiya jarayonining texnologiyasi tashkil etadi. Bunday yondashish pedagogik tizimda ko'zlangan maqsadga erishishni ta'minlaydigan mustahkam tashkiliy-texnologik majmua yaratadi. Shuni ta'kidlash kerakki, pedagogik tizim har doim texnologik xususiyatga ega.

Pedagogik tizimni ana shu belgi bo'yicha tarkibiy qismlar ixtiyoriy „to'plamidan“ ajratib olish oson. Texnologiya — bu qat'iy tashkiliy mantiqqa bo'ysunuvchi imkoniyatlarni belgilovchi tizimning ichki sifatidir. Shu bilan birga, topshiriqni baholash darajasining o'zidayoq texnolog ma'lum jarayonlar hamda hodisalar mexanizmi va aniq tafsilotlariga tayanadi. Ma'lum jarayonlardan muvaffaqiyat ifodasining dalili sifatida foydalaniladi, turfa hodisalar natijalari esa yangi sabab va formula manbalari sifatida amalga oshiriladi. O'quv texnologiyalarini loyihalashtirish metodik tajribalarni umumlashtirishdan farqli—„mumkin emas“ degan xulosani bermaydi. Texnolog uchun bu faqatgina vaqt va harakatlar masalasidir. Texnolog faqatgina puxta tekshirib ko'rilgan, asoslangan, shubha qilinmaydigan dalillarga asoslanadi. Texnolog tajribalar o'tkazmay, aniq ko'zlangan natijalar bilan ish olib boradi. Texnologiyaning asosiy vazifasi aniq kafolatlangan natija olishdir. Asosiy omilni tushunish qolgan hamma o'zaro aloqador elementlar tizimi tartibining mazmunini ochib beradi. Texnologiyada hech bir qismni olib tashlab bo'lmaydi, u yerda ortiqchasi bo'lmaydi, bo'lishi ham mumkin emas. Har doim, ayniqsa, aniq fanlar yo'nalishi vakillari orasida pedagoglarni „amorf“ xarakterlari uchun koyib turuvchilar topiladi va ular har galgidek PT modellarini reviziya qilish va modernizatsiyalashdan boshlaydilar. PT ning har bir aniq modifikatsiyasi ko'zlangan natijaga erishish uchun aniq xususiyatga va imkoniyatlarga ega. Bu imkoniyatlar tizimning aniq xususiyatlari bilan mustahkam belgilab qo'yilgan. Biz ta'lim-tarbiyadan ko'zlangan daraja va sifatga erishmoqchi bo'lsak, unda shunga

mos PT haqida o'ylab qo'yishimiz kerak, uning ishlashi pedagogik jarayonning kerakli yo'nalishi va intensivligini ta'minlaydi. Buning natijasida, o'quv-tarbiyaviy jarayonning yanada yuqoriroq samaradorligi har doim pedagogik tizimni takomillashtirish oqibatlaridir. Bu juda murakkab muammo bo'lib, uni ishlab chiqishga dunyo fani endi kirishmoqda. Hozirgi umumiy ko'rinishga juda ko'p ko'rinishli ko'rsatkich „xarajat“ va natijalarni to'plash mumkin bo'lmoqda va bunda muammoli foydalilikni aniqlash maqsadida iqtisodiy nuqtayi nazarga o'tkazish kerak bo'ladi. Initsiativ va subyektiv baholarni noto'g'ri deyish oson, lekin bu yerda vaziyatdan chiqish faqatgina fikrlarni to'plashdan iborat bo'lmoqda.

Har qanday PT ning maksimal umumiy samarasi tarbiyachilar uchun mumkin bo'lib tuyulgan, ilgari erishilgan darajadan pastroq bo'lmasa, ko'zlangan maqsadga 100% to'la erishilgan hisoblanadi. Yana bir bor PT tuzilishiga nazar tashlaylik: u „yomon“ va „yaxshi“ bo'lsa-da, PT uchun birdir. Uni o'qituvchi va o'quvchilar munosabatigacha soddalashtiramiz. Bu munosabatlar o'rganilganda umumiy xulosa ma'lum — deyarli 50% o'qituvchiga, 50% esa o'quvchiga bog'liq. Bundan kelib chiqadiki, masalan, eng yomon PTning samaradorligi, aytaylik, o'qituvchi hech qanday harakatlarni amalga oshirmagan holda, ammo tizim ishlasa, 50% dan kam bo'lmaydi. An'anaviy pedagogik tizimning foydali harakat koeffitsiyenti 60% dan oshmaydi, deb hisoblanadi. Bu ko'rsatkich maktab tarbiyalanuvchilarining faqatgina yarmidan kami, ko'prog'i esa dasturni to'la egallashga erisha oladi degan fikrni bildiradi. Yana bir muhim fikr: tizimning umumiy nazariyasidan ma'lumki, tizimni birdaniga bir necha parametrlar bo'yicha

yaxshilash mumkin emas. To'g'ri yo'l — yangilikni asta-sekin uning foydaliligiga ishonch hosil qilib, har tomonlama tekshirib ko'rib, keyingi ishlarni o'ylab kiritishdan iborat. Tajribalar shuni ko'rsatadiki, har bir yaratilgan yangilik oldiniga, albatta, ilgarigisidan ham yomon ishlaydi. Chunki o'rganish va moslashish sustkashlikni yengishi kerak.

Pedagogik tizimni takomillashtirishning asosiy yo'llari ikkita: intensiv va ekstensiv. Intensiv rivojlanish PT ni ichki imkoniyatlar hisobiga, ekstensiv yo'l esa yangi vositalar, asbobuskuna texnologiyalari hisobiga takomillashtirishni ko'zda tutadi. PT ning intensiv rivojlanish imkoniyatlari tugagan deb hisoblanadi: maktabning mavjudligi ming yilliklar davomida hamma yo'llarni sinab ko'rib

bo'lgan, hozirgi pedagoglar takrorlash tarbiya mazmuni va vazifasi, mantiqiy chuqur esga olish, uning birlamchi asoslarini chuqur tushunib borishdan iborat, deb hisoblaydilar. G'arb maktablari oddiy va sodda yo'l bilan pedagogik mahsulotni yangi axborot texnologiyalari orqali vaqtni turli o'quv faoliyatlariga taqsimlash, sinfdagi ishlarni differentsiyalash va individuallashtirish hisobiga rivojlanib bormoqda. Shu bilan pedagogik mahsulot sifati yaxshilanmoqda, lekin ko'pchilik mustaqil ekspertlar bunga ishonchsizlik bildirmoqdalar. Bu holatdan chiqish yo'li „ Интегрированные инновации “ (yangiliklarni jamlash) deb ang'lanuvchi, intensiv va ekstensiv yo'llarni birlashtirishga imkon beruvchi PT rivojlanishi hisoblanadi.

References:

1. M. P. Podlastniy. Yangiliklar kiritish mazmuni va yo'nalishlari (ishlamasi).
2. Abdullayeva SH., Axatova D., Sobirov B., Sayitov S. Pedagogika. T.: "Fan", 2004.
3. SH.Abdullayeva, X.Ibragimov «Pedagogika nazariyasi va tarixi» fanidan ma'ruzalar matni . T.: "Fan", 2004.